

цільової аудиторії. Архетипи є невід'ємним елементом комплексного медійного коду іміджу суб'єктів спортивної діяльності. Так, наприклад, комплексний медійний код іміджу спортсмена може складатися з міфу, архетипу, легенди, символу, авторитету та сили. Проявом цього може бути слоган спортсмена «Я не такий як усі, я краще!».

Таким чином, застосування концепції спортивних архетипів у спорті і спортивному бізнесі може безпосередньо впливати на імідж спортсмена, тренера та команди. Вона допомагає ідентифікувати цільову аудиторію, а отже, зрозуміти її переваги, смаки та принципи функціонування. Концепція допомагає правильно розробити назву, емблему, прапор, гімн, логотип, слоган, фірмовий словник, товарний знак, фірмову колірну гамму спортивної команди. Вона також дозволяє збудувати грамотну стратегію рекламно-маркетингових заходів. Кожному виду спорту як товару відповідає свій споживач, на запити якого й орієнтується творець іміджу, бренду конкретного спортсмена, тренера та команди.

Позняк Т. М.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІДЛІТКІВ З ПРОЯВАМИ СОРОМ'ЯЗЛИВОСТІ

Сором'язливість постає однією із самих складних і розповсюджених проблем, що відіграють важливу роль у процесах соціалізації та розвитку особистості. Вона створює перепони на шляху до успіху і реалізації можливостей. Особливо негативно сором'язливість впливає на особистість у процесі дорослішання, коли формується самостійність, відповідальність за свої вчинки і життя в цілому. У зв'язку з цим виникає необхідність дослідження психологічних особливостей сором'язливих підлітків з метою організації відповідного психологічного супроводу.

Дослідженням сором'язливості займалися Л. Галигузова, Ф. Зімбардо, К. Ізард, Л. Краснова, І. Кон, В. Куніцина, О. Халявіна, Дж. Чик та ін. При цьому, на сьогодні не існує

єдиного підходу до визначення даного феномена. На думку Ф. Зімбардо, сором'язливість – це комплексний стан, який виявляється у різноманітних формах – від легкого дискомфорту до неояснюваного страху і навіть глибокого невроту. За визначенням В. Куниціної, сором'язливість – це властивість особистості, котра виникає у людини, що постійно відчуває труднощі у певних ситуаціях міжособистісного неформального спілкування, виявляється у стані нервово-психологічної напруги і відрізняється різними порушеннями вегетатики, психомоторики, мовленнєвої діяльності, емоційних, вольових, розумових процесів та низкою специфічних змін самосвідомості [Куниціна В., 2001].

Існують різні погляди на природу сором'язливості:

- дослідники особистісних рис вважають, що сором'язливість – це спадкова риса, як інтелект чи зріст;

- біхевіористи пояснюють сором'язливість несформованістю соціальних умінь, необхідних для спілкування;

- психоаналітики вважають, що сором'язливість – це симптом неусвідомлюваного внутрішньособистісного конфлікту;

- соціологи говорять про те, що сором'язливість може бути зрозуміла у поняттях соціального програмування: умови соціального середовища роблять багатьох із нас сором'язливими.

На думку Дж. Чика, приблизно у 40% випадків сором'язливість обумовлена генетичним фактором, який визначає схильність до виникнення цієї властивості [Зімбардо Ф., 2013]. Суттєвий вплив на формування сором'язливості здійснюють наступні фактори: порядок народження дітей у родині, система виховання у сім'ї, наявність сором'язливості у батьків.

Категорія сором'язливих людей неоднорідна. До неї входять особливо сором'язливі (відчують напругу у більшості соціальних ситуацій, виключення складають тільки ситуації спілкування з близькими, друзями та рідними); адаптовані сором'язливі (ті, хто винайшов індивідуальні способи

саморегуляції, зняття напруги та задовільно впорається з труднощами) та псевдосором'язливі [Куницяна В., 2001].

Теоретичний аналіз даного феномена дозволяє з'ясувати психологічний механізм сором'язливості і розглядати її як процес, як стан та як властивість особистості. Сором'язливість як процес по-різному проявляється у людей залежно від віку та професії, може підсилюватися та послаблюватися під впливом особистих дій, мати тимчасові характеристики та визначену інтенсивність.

Сором'язливість як стан супроводжується порушеннями вегетативної та психомоторної сфери, мовленнєвої діяльності, емоційно-вольових, розумових процесів, низкою специфічних змін самосвідомості, що характеризують загальний стан нервово-психічної напруги.

Як властивість особистості, сором'язливість пов'язана з переживанням психологічного дискомфорту, стабільними труднощами у встановленні контактів, зниженою адаптивністю, самоповагою та підвищеною сензитивністю у контактах [Зимбардо Ф., 2013].

Підліткова сором'язливість виникає в період інтенсивного формування самосвідомості, образу «Я», засвоєння соціального досвіду. У підлітків зростає інтерес до себе, свого внутрішнього світу, до спілкування з представниками протилежної статі. Але значна внутрішня нестабільність періоду статевого дозрівання супроводжується зниженням впевненості у собі, появою нерішучості, хвилювання, емоційної збудливості, підвищеного самоконтролю.

Сором'язливість підлітка формується як особистісна властивість. Її основу можуть складати характерні для цього періоду невпевненість у собі та нестійкий образ «Я». У таких дітей ставлення до себе характеризується підвищеною схильністю до самоаналізу («вступ у контакт з самим собою»), високим ступенем зосередженості на своїй особистості у будь-яких ситуаціях. На основі цієї рефлексії складається не тільки самооцінка, але і в цілому особливе відношення до себе: схильність до самозвинувачування, інтрапунітивних реакцій, переживання негативних емоцій щодо себе. Такі підлітки гостро

переживають своє «Я», позбавляють себе радощів спілкування та дружби.

Дослідження психологічних особливостей сором'язливих підлітків свідчить про те, що реальне «Я» для них – непривабливе. Загальне негативне ставлення до себе, негативно забарвлений егоцентризм пронизують усі аспекти оцінки реального «Я». Сором'язливій дитині не подобається своє тіло (фізичне «Я»), вона недооцінює свої інтелектуальні можливості (розумове «Я»), вважає себе нецікавим співрозмовником, товаришем. Вона не тільки негативно оцінює себе, але й очікує подібної оцінки від оточуючих (соціальне «Я»).

Ідеальне «Я» сором'язливого підлітка знаходиться далеко від реального «Я» і виступає як недосяжний орієнтир, відірваний від реальності. Чим більша дистанція між реальним «Я» та ідеальним «Я», тим більша вірогідність того, що підліток буде переживати сором'язливість, якщо зазнає поразку в намаганні відповідати ідеальному «Я». Як зазначає Л. Краснова, Я-концепція породжує поведінку, яка її підкріплює. Як наслідок, виникає сором'язливість – страх бути незрозумілим, висміяним іншими людьми [Краснова Л., 2007].

Прояви сором'язливості у підлітковому віці можуть бути різноманітні: дитина почувається невпевнено, боїться зізнатися у цьому, попросити допомоги. Вона може виявлятися у збентеженні, тривожності, нерішучості, викликати думки про свою неповноцінність і негативне ставлення співрозмовників до себе. Крім того, такий підліток не вміє і не наважується вступати у контакти з іншими людьми. Іншим сором'язливим дітям не вистачає сміливості чинити так, як вони вважають за потрібне. Збентеження охоплює їх при спогадах щодо минулих невдач та помилок. Глибоко сором'язливий учень втрачає свою індивідуальність, він намагається загубитися у натовпі, «приховати своє обличчя». Саме власний внутрішній світ становить те середовище, в якому існує сором'язлива особистість [Зімбардо Ф., 2013].

Ф. Зімбардо зазначає, що сором'язливість частіше зустрічається серед школярів, аніж серед дорослих, через те, що багатьом дорослим просто вдалося її подолати. У підлітковому віці сором'язливість більше спостерігається у дівчат, ніж у

хлопців. Ймовірно, потреба бути популярним серед однолітків і високо оцінюватися по параметру фізичної (сексуальної) привабливості більш жорстко запрограмована у дівчат-підлітків, ніж у хлопців. Іноді сором'язливі підлітки намагаються приховати збентеженість під маскою показної розбещеності, навмисної грубості, навіть агресивності й нахабства (так звана надкомпенсація сором'язливості).

Емпіричне дослідження психологічних особливостей підлітків з проявами сором'язливості було проведено у ЗОШ № 30 м. Чернігова. Дослідженням було охоплено 63 учня (31 хлопець і 32 дівчини) 9-10-х класів. Використовувались методика А. Белоусова, І. Юсупова «Діагностика сором'язливості» та «Діагностика міжособистісних відносин» Т. Лірі.

Виявилось, що підлітків з високим рівнем сором'язливості значно більше, ніж підлітків з низьким рівнем. Була діагностована відмінність самоставлення у міжособистісних стосунках між «Я-реальним» та «Я-ідеальним» у підлітків з високим рівнем сором'язливості. «Я-реальне» таких дітей виявляється занадто делікатним, м'яким, добрим; вони проявляють емоційне ставлення до людей у співчутті, турботі, ніжності, допомозі, відчувають труднощі в спілкуванні через невпевненість у собі. Сором'язливі підлітки скромні, поступливі, образливі, схильні підкорятися сильнішому, не мають власної думки, слухняно виконують свої обов'язки, прагнуть бути у згоді з думкою оточуючих, допомагати іншим, отримати визнання й любов. Але серед цієї категорії дітей є підозрілі, нетовариські, замкнуті, скептичні, розчаровані в людях.

«Я-ідеальне» таких підлітків представлено такими рисами, як наявність власної думки, здатність допомагати іншим, не жертвуючи власними інтересами. Вони менше проявляють впертість, агресивність до оточуючих, більш толерантні, менш поступливі, пасивні, образливі, злопам'ятні. Підлітки хочуть бути впевненими у собі, не відчувати труднощів у спілкуванні, позбавитися сором'язливості, не засуджувати себе безпідставно, не приписувати собі провини. Вони хочуть позбутися цих якостей, не бути такими конформними, якими вони є зараз.

Також були також виявлені особливості «Я-реального» та «Я-ідеального» у підлітків з низьким рівнем сором'язливості. Їх «Я-реальне» представлено такими рисами як енергійність, компетентність, успішність у справах, домінантність. Вони люблять давати поради, вимагають поваги до себе. «Я-ідеальне» представлено такими рисами як прямолінійність, відвертість, суворість в оцінюванні інших, здатність виявляти гнучкість і компроміс при вирішенні проблем та в конфліктних ситуаціях. Підлітки прагнуть бути дотримуватись спільної дімки з оточуючими, виявляти товариськість і теплоту у взаєминах.

Таким чином, сором'язливі підлітки, на відміну від несором'язливих, позбавлені впевненості у собі, своїх можливостях, їм важко відстоювати свою думку, тому вони часто проявляють конформізм. Їм притаманна пасивність, слабкість волі, схильність підкорюватися іншим, тривожність за дрібниці, образливість та замкненість.

Полієнко Г. О.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОСОБИСТОСТІ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У XXI столітті відбулися масштабні соціальні зміни, пов'язані з проникненням у всі сфери життя інформаційних технологій. Об'єктивні цивілізаційні зміни й тенденції розвитку, характерні для світової спільноти в цілому і для України зокрема, обумовили дещо нові системи взаємодій, до яких вступає особистість у процесі життєдіяльності. У світлі цих нових соціальних умов саме поняття «особистість» передбачає визначення місця людини у новому світі, враховуючи соціально-психологічні аспекти її діяльності. Труднощі поставленої задачі обумовлені відсутністю єдиного чіткого визначення характеру суспільних змін і єдиного трактування в науці поняття «інформаційне суспільство» з тим, щоб окреслити коло соціально-психологічних проблем особистості, які пов'язані з середовищем її існування.